

Kitap İncelemesi-Book Review

MİLLİYETÇİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK KURAMLAR VE UYGULAMALAR

Alain Dieckhoff, Christophe Jaffrelot-İletişim Yayınları. Çeviren: Devrim Çetinkasap. İstanbul 2010.

Mustafa ŞAHİN*

Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek, 2005'te Fransa'da yayımlanan ve 2010'da İletişim Yayınları'nca Devrim Çetinkasap'ın mütercimliğinde çevrilen derleme bir kitaptır. Kitabın çevirisi kötüdür ve birçok yerinde dil ve anlatım bozukluğuna rastlanılmaktadır. Kitabın editörleri Alain Dieckhoff ve Christophe Jaffrelot, mevcut tipolojilerin ve kuramların yetersiz olduğu düşüncesinin kitabın hazırlanma nedeni olduğunu belirtmektedirler. Dieckhoff, İsrail Çalışmalarıyla, Jaffrelot ise Güney Asya Çalışmalarıyla tanınan araştırmacılarıdır.

Kitap, 4 kısımdaki 11 makaleyi içermektedir. "Milliyetçilik Araştırmaları ve Tipolojileri" adlı birinci kısım, literatürdeki kuram ve tipolojileri; "Milliyetçiliğin İcadı" adlı ikinci kısım milliyetçiliğin inşasını; "Milliyetçiliğin Öteki Yüzü" adlı üçüncü kısım milliyetçiliğin iç ve dış politikadaki etkisini ve "Milliyetçiliğin Ötesinde" adlı dördüncü kısım ulusal bağlardan aşkın aidiyetlerin mümkünliğini tartışmaktadır.

Birinci kısmın ilk makalesinde Jaffrelot, literatürü eleştirdikten sonra ötekiyle beslenerek ideoloji olarak ortaya çıkan

---

* Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, mfsahin@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0948-3198.

*Geliş Tarihi-Received Date: 13.01.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date: 26.02.2021*

bir milliyetçilik tipolojisi sunmaktadır. Jaffrelot'un tipolojisinin odağı rekabet ve öteki olarak karşımıza çıkmakta ve milliyetçilik ideolojik tepki boyutuyla kavranmaktadır. Kavram kargaşasını vurgulayarak milliyetçilik çalışmalarının etni-site kuramlarıyla geliştiğini savunan Jaffrelot, eleştirilerini bu kapsamda ortaya koymaktadır (Jaffrelot, 2018: 27). Ulus inşası kuramlarının ve devlet inşası süreçlerini odağına alan bakışların sığ kaldığını savunan yazar, sığığın erken dönemde merkezileşmiş örneklerin görmezden gelinmesiyle, odağa devletin koyulmasıyla ve öteki etkisinin dikkate alınmamasıyla oluştuğunu belirtmektedir (Jaffrelot, 2018: 29-30). Güdübilimsel yaklaşımların hatalarla malul olduğunu savunan yazar, ulusun incelendiği yaklaşımların milliyetçiliği inceleyen yaklaşımlar zannedildiğini savunmaktadır (Jaffrelot, 2018: 31). Kültür temelli yaklaşımlarla milliyetçiliğin değil, ilişkili değişkenlerin açıklandığını savunmakta ve açıklanması gerekenin milliyetçilik olduğunu belirtmektedir.

Yazar, sosyo-ekonomik temelli yaklaşımların, makul noktaları yakalamasına rağmen gruplar-arası çekişme olgusunu gözden kaçırdığını, milliyetçiliğin ancak siyasal, ekonomik, kültürel ve psikolojik vecheleri içeren bir rekabet aracılığıyla açıklanabileceğini savunmaktadır (Jaffrelot, 2018: 49). Yayılımacı yaklaşımların ise doyurucu bir perspektife sahip olmakla birlikte ideolojinin doğduğu toplumsal koşulları önemsemediğini iddia etmektedir (Jaffrelot, 2018: 53).

Meseleyi bütüncül olarak inceleyen Jaffrelot, sosyolojik ve psikolojik etkenleri birlikte değerlendirmekte ve milliyetçiliğin tüm etkenler dikkate alındığında anlaşılabilirliğini savunmaktadır. Yazar, kendi tipolojisini Athony Smith'in Bilimsel Devlet kavramsallaştırmasını geliştirerek oluşturmaktadır. Bilimsel Devlet'te Batı meydan okumasıyla karşılaşan toplumlarda üç farklı davranış görülmektedir: modernleşmeyi redderek geleneğe yaslanma, kayıtsız-şartsız modernleşerek asimile olmayı isteme ve seçici bir şekilde modernleşmeyi isteme davranışları. Smith'göre, milliyetçiliği seçici modernleşme ile asimilasyon taraftarlarının kaynaşması ortaya çıkarmakta ve öteki tetiklemektedir. Jaffrelot,

Smith'in yaklaşımına "Hınç" kavramını eklemektedir. Hınç milliyetçiliği öznelğe taşımaktadır (Jaffrelot, 2018: 54-56).

Hınç ve milliyetçiliğin ilişkisi Plamenatz tarafından irdelenmiştir. Hınç, ötekini taklit ve taklit edilenden daha iyi hasletler sahibi olduğu anlayışıyla oluşmaktadır. Odak noktaları öteki, hınç ve taklittir. Jaffrelot'un vurgusuyla ötekinin konumu berkitilmektedir. Hınç, kişinin iç benliğinden dışarıya çıkmaktadır. Yazar, milliyetçiliğin doğuşunu psikolojik nitelikte açıklamaktadır (Jaffrelot, 2018: 58-59).

Jaffrelot'a göre milliyetçilik, karşıtlıktan beslenmekte, taklidi ve ötekinin tenkidini barındırmakta ve türedi bir karakter taşımaktadır. Reform yanlıları, modernleşmeyi taklitle başlatarak kendilerine meydan okuyan güce benzemeye çalışmakta, süreçte öteki tenkit edilmekte ve manevi olarak aşağılanmaktadır. Hınç ise milliyetçiliği besleyerek kuvvetlendirmektedir (Jaffrelot, 2018: 62-68).

Jaffrelot'un tipolojisi orijinal bir tipoloji değildir. Modernist Yaklaşımların unsurlarının, etno-sembolcü yaklaşımlara eklenmesiyle oluşturulmuştur. Tipolojide baskın yaklaşımın etno-sembolcü olmasına, modernist yaklaşımlardan imgelerle berkitilmesine ve ilkçi yaklaşımların eleştirilmesine rağmen esasında Jaffrelot'un tipolojisi Neo-perennialist yaklaşımlardan olan Azar Gat'ın Uluslar kuramına (Gat, 2019: 116-121) benzer bir açıklama sunmaktadır.

Jaffrelot, diğer kuramları etnisiteyi kalıcı addetmeleri, kimliği dışlamayla açıklamaları ve çıkar temelli kavramaları nedenleriyle yetersiz görmektedir (Jaffrelot, 2018: 73-79). İdeolojiyi merkeze alan yazar, psikolojik kaynağı sosyolojik kaynakla birleştirmektedir. Jaffrelot'un tipolojisi, direnişçi entelijansiya ve reformcuların öne çıkarak hıncı beslemeleriyle ortaya çıkan, Batı'yı tenkit ederken taklit etmekten kaçınamayan bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tipoloji, milliyetçilik literatündeki popüler tipolojilerden daha niteliklidir. Ancak problemleri yanları bulunmaktadır. Yazar Batı merkezli düşünmekte ve milliyetçiliğin modern seyrini

açıklamaktadır. 18. Yüzyıl öncesinde merkezileşmiş devletler bulunduğu iddiası kendisi tarafından ortaya konulmasına rağmen yazarın tipolojisinde eksiktir. Taklit ve tenkit ikilemi, Freudcu bir tutumla Baba-Oğul çatışmasını yansıtan bir kurguda verilmiştir. Tipolojide milliyetçiliğe yönelen millet, Batı'yı tenkit ederken umutsuz bir biçimde ona benzemeye çalışmaktadır. Son olarak Modernleşme, Batılılaşmayla aynı anlamda kullanılmaktadır. Batı meydan okuması karşısında başarı isteyen milletlerin çabalarının "ne" olduğu meselesi çok yönlüdür ve tipoloji bu meseleyi çözememektedir.

Birinci kısımdaki makalesinde Alain Dieckhoff, siyasal milliyetçilik ve kültürel milliyetçilik arasındaki korelasyonu reddederek siyasal-kültürel ayrımını irdelenmiştir. Dieckhoff'a göre siyasal milliyetçiliğe yüklenen mana sivil, kültürel milliyetçiliğe yüklenen mana etnik mahiyettedir. Yazarın korelasyona itirazı metnin odağıdır (Dieckhoff, 2018: 85). Dieckhoff, kültürün ve siyasetin birbirinden bağımsız olarak ele alınmalarına karşı çıkararak kültür ve siyaset arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Dieckhoff, 2018: 102). Dieckhoff'a göre siyasal milliyetçilik ve kültürel milliyetçilik ayrı değildir ve milliyetçilik iki olguyu birlikte barındırmaktadır. Yazara göre etnik olmayan milliyetçilik yoktur ve her milliyetçilik etnik niteliklidir (Dieckhoff, 2018: 87-88). Dieckhoff, milliyetçiliğin mucidi olarak devleti görmekte ve ulusal kimliklerin devlet eliyle güçlendirildiğini savunmaktadır. Günümüzdeki siyasal milliyetçilikler, kültürel geçmişe sahiptir (Dieckhoff, 2018: 90-91). Devletin ulusal kimlikleri güçlendirmekteki amacı, kültürel ve siyasal birlikteliğin sağlanarak kaynaşmanın edinilmesidir. Dieckhoff'un hipotezinde, siyasal taleplerin zuhuru için kültürel taleplerin kabulü gerekmekte, kültürel taleplerin kabulü, elzem görülmektedir (Dieckhoff, 2018: 94-96). Kültürel talepler siyasal cepheyi oluşturacak nüfusu birleştirme işlevi görmektedir. Kültürel zemin sağlandığında siyasal mücadele başlamaktadır (Dieckhoff, 2018: 98-99). Kültürel taleplerden ilki ulusal dil olmakta ve diğer unsurlar dili takip etmektedir.

Birinci kısımdaki makalesinde Pierre Birnbaum, sosyal bilimlerin milliyetçiliğe gereken ilgiyi vermediği iddiasını savunmaktadır (Birnbaum, 2018: 103). Birnbaum'a göre milliyetçilik gerektiği ölçüde ve ciddiyette araştırma konusu yapılmamıştır. Fransız Sosyoloji geleneğinin geri kalmasının sebebi ise kurucuları olarak gösterilmiştir. Fransız Sosyoloji Epistemolojisi yapılar mantığı içerisinde analiz gerçekleştirmekte ve yapılar mantığı milliyetçilik olgusunu açıklamaya yetmemektedir (Birnbaum, 2018: 104). Durkheim, Marx ve Weber bu konuda yetersiz kalmış ve tenakuz arz eden tutumlar benimsemişlerdir.

Durkheim, milliyetçiliğe önem vermeyerek, vatani "tarihsel hatıralar topluluğu" tanımıyla ele almış ve olguya gereken ilgiyi göstermemiştir (Birnbaum, 2018: 105-107). Marksistler, zamanla gelişen bir yorum ortaya koymuş olmasına rağmen Marx'ın milliyetçiliğe bakışı, sınıf'ın tüm aidiyetleri sileceği analizinin ötesinde yorumların önemsenmesine imkan vermemiştir (Birnbaum, 2018: 108-111). Birnbaum göre, Weber'de de milliyetçiliği kavramaya yetecek bir çerçeve bulunmamaktadır (Birnbaum, 2018: 114). Ancak Durkheim ve Marksistlerden Weber bu noktada ayrılmaktadır. Diğerlerinin aksine Weber, bir milliyetçi olarak varolmuş, Prusya'ya bağlılığı vurgulanmıştır. Ancak Weber'de çelişen tutumlar söz konusudur. Milliyetçilik bazen hatıra imgesiyle bazen ise biyolojik bağlarla birlikte anılmıştır. Bunlara rağmen Weber'in de milliyetçiliği bütüncül biçimde analiz edebilecek enstrümanları kullanmadığı Birnbaum tarafından belirtilmekte ve Rasyonel Tercihler Kuramı'nın çıkar merkezli izahının yetersiz olduğu savunulmaktadır (Birnbaum, 2018: 12-125).

Birnbaum, geçmişte milliyetçiliğe gereken önemin verilmediğini belirterek yaşanacakları olumlu bir yöne sevk etme isteğiyle anlama zorunluluğundan bahsetmektedir. Çünkü gelecekte milliyetçilik birçok hadiseye sebebiyet verecektir. Onu anlamadan olumlu bir yöne sevk etmek mümkün olmayacaktır (Birnbaum, 2018: 130).

Birinci kısmın son makalesinde D. Sabbagh, milletin etnik kimliğin başarısıyla ortaya çıktığını savunarak "kendi kaderini

tain yolunda kolektif irade" sergilemeyi başat unsur olarak tanımına yerleştirmektedir (Sabbagh, 2018: 132). Sabbagh, kavram kargaşasını ortadan kaldırarak sivil milliyetçiliğin etnik kökenli olduğunu veya bir ulusal kimliği desteklediğini savunmaktadır. ABD ve Fransa'nın sivil milliyetçi ülkeler olarak kabulünü reddeden yazar, tarihsel bağlam içerisinde etnik bağlantıyı açıklamaktadır. Fransa'da ve ABD'de belirli bir ulusal kültür ve dil devlet tarafından korunarak yaygınlaştırılmaktadır (Sabbagh, 2018: 134-139). Ayrıca çokkültürlü olarak tanımlanan ülkelerin, çokkültürlülüklerini tekil bir kültüre sevk etme yönünde politikalar geliştirdiğini savunan yazar, durumun sosyal yardımlarla görülebileceğini belirtmektedir. Çokkültürlülüğün sonucu addedilen sosyal yardımların tek kültürlülüğün ortaya çıkardığı adaletsizliği azaltma amacıyla yürürlüğe konduğunu iddia eden Sabbagh, milliyetçiliğin baskıcı ve tektipleştirici niteliğinden korunmanın mümkünlüğünü tartışmaktadır. Zira çokkültürlülüğün olduğu toplumlarda milli kültürün dışındaki kültürlerin siyasal taleplerinin, kültürel homojenlik sağlandıkça arttığını iddia etmektedir (Sabbagh, 2018: 144-147).

İkinci kısımdaki makalesinde Anne-Marie Thiesse, milletlerin modern dönemde belirli metotlarla inşa edildiklerini savunmaktadır. İnşa faaliyetini, icad addeden yazar, iki temel örnek olan Fransız Devrimi kaynaklı akılcı-demokratik modelin ve Alman Romantizmi kaynaklı muhafazakar-duygusal modelin birleşmesiyle oluşan ana modelle icadın şekillendiğini savunmaktadır (Thiesse, 2018: 151-153). Belirli figürlerin özenle seçilmesiyle ulusların ortak ataları ortaya konulmuş ve ulusal diller belirli coğrafi sınırları yansıtacak biçimde gramerleriyle oluşturulmuştur (Thiesse, 2018: 156-163). Ortak atalarını ve dillerini oluşturan milletler, sonraki merhalede ulusal tarihlerini tarihsel bağlamda süreklilik gösterecek şekilde kurgulayarak çeşitli semboller edinmişlerdir. Tarihi yapılar, maddi kolektif mirasın gereği olarak sunulurken manevi folklorlar süreklilik kurgusuyla derlenmiştir. Sürece doğanın ulusallaştırılması ve doğa manzaralarının milletleri yansıtacak şekilde kurgulanması eşlik etmiştir (Thiesse, 2018: 164-175). Thiesse'ye göre modernlik,

milliyetçilikle mümkün olmuş ve milliyetçilik geçmişe atıfla meşrulaştırmıştır.

İkinci kısımdaki makalesinde Astrid Von Busekist, dil ile modern toplum ve milliyetçilik arasındaki korelasyonu ele almıştır. Modern toplumu milliyetçiliğin mümkün kıldığını belirten yazar, süreçte ulusal dillerin icad edilerek toplumsal/coğrafi sınırların belirlendiğini savunmaktadır. Modernist kuramın önkabulleriyle bezenmiş yazısında, kültürün yapaylığını odak noktası haline getirmekte ve milliyetçiliği barışçı ve çatışmacı evreler içinde değerlendirmektedir. Kültürel taleplerin olduğu evre barışçı evreyi, siyasal taleplerin olduğu evre ise çatışmacı evreyi belirtmektedir (Busekist, 2018: 179-184). Dil'i sahiplenilemez bağlamda ele alan Busekist, dil milliyetçiliğinin arkasında başka talepleri taşıdığını çünkü dil'in her zaman iletişim aracından aşkın manalar içerdiğini savunmakta ve dil'in toplumu mümkün kılan unsur olduğunu savunmaktadır (Busekist, 2018: 205-207).

İkinci Kısımın son makalesinde Paul Zawadzki, milliyetçiliğin dini aidiyetleri araçsallaştırıp ulusal aidiyetlere dönüştürerek demokrasiyi mümkünleştirdiğini savunmaktadır (Zawadzki, 2018: 209-213). Milliyetçilik, geleneksel bağlardan kurtularak birey olmanın imkanını arayan bir davranış olarak ele alınmış ve eşitlik düşüncesinin buna zemin verdiği belirtilmiştir (Zawadzki, 2018: 215-219). Dinin araçsallaştırılması, mezhepsel farklılıkların vurgulanması ve ulusal yorumların takibiyle gerçekleşmiştir. Ayrıca Zawadzki, geleneksel bağların kopmasının bireyi özgürleştirmekle birlikte daha kırılabilir ve müdahaleye açık hale getirdiğini savunmaktadır (Zawadzki, 2018: 234).

Üçüncü kısımdaki makalesinde Guy Hermet, ulus-devletin ve bileşeni addedilen demokratik rejimlerin milliyetçiliğin etkisiyle oluştuğunu savunmaktadır. Meşruluğun soy ve din bağlarından arındırılarak halka eşitlenmesi fikrini milliyetçiliğin mümkünleştirdiğine dikkat çeken Hermet, süreç içerisinde tekamülünü tamamlayan ulus-devletlerde halkçılığın ortadan kalkarak milliyetçiliğin sivil bir nitelikle sürdürüldüğünü savunmaktadır. Ayrıca tekamülünü tamamlamamış yerlerde ulusal halkçılığın eleştirilmesinin geçmişi yok saymak olduğunu

vurgulamaktadır (Hermet, 2018: 247-254). Etnik kimliklerin devlet eliyle güçlendirilmesiyle oluşan ulusal kimliklerin halkçılığının milliyetçilikle eşit olduğunu belirtmektedir (Hermet, 2018: 259-260).

Üçüncü kısmın son makalesinde Pierre Hassner, milliyetçiliklerin tasniflerini tartışmakta ve nihayetinde milliyetçiliğin herhangi bir niteliği sürekli olarak sergilediği fikrini redderek ulusal ve uluslararası şartların milliyetçiliklerin farklı niteliklerini belirginleştirdiğini savunmaktadır (Hassner, 2018: 264-271). Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası ortam, milliyetçiliğin şedit-zalim karakterini ortaya çıkaran mahiyet, çift kutuplu dönem müttefik/uydu devlet anlayışlarıyla baskıcı/özümlenirici mahiyet, Soğuk Savaş sonrası dönem kontrol edilemeyen farklı dokuların birlikte bulunduğu bir mahiyet (Hassner, 2018: 273-281) ve 11 Eylül sonrası dönem ise medeniyetler savaşını barındıran mahiyet arz etmiştir (Hassner, 2018: 281-286).

Dördüncü kısımdaki makalesinde Jean-Marc Ferry, Avrupalı kimliğinin ulusal kimliğin ötesinde bir aidiyet oluşturma potansiyelini irdelemektedir. Ferry, Avrupa'da ulusların evvela tarihsel olarak inşa edildiklerini ve ardından modern dönemde siyasal inşa sürecine nesne edildiklerini savunmaktadır (Ferry, 2018: 291-300). Avrupalı kimliğinin önündeki en büyük engelin egemenliğin ulusa sabitlenmesiyle ulus-ötesi birleşmelerin egemenlik ilkesini zedelemesi olduğunu belirten Ferry, buna rağmen kimliğin inşasının mümkün olduğunu savunmaktadır. Ferry'e göre hukuki ortaklığın inşası için kültürel homojenliğin tesisi zorunlu değildir ve süreçte oluşabilecek bir olgudur. Ötekinin varlığının anlaşılması gerektiğini vurgulayan Ferry, AB karşıtlığının birlik düzeyinde güçlenmesinin zararlı olduğunu belirtmektedir (Ferry, 2018: 306-313).

Dördüncü kısmın son makalesinde Philip Resnick, kozmopolitizmin engin geçmişe yaslandığını savunarak milliyetçiliğin "önü alınamaz gidişine bir çare" olarak görülebileceği iddiasını savunmaktadır (Resnick, 2018: 315-320). Resnick'e göre küreselleşme, ulaştığı şiddet ve elde ettikleri düşünüldüğünde kozmopolit bir anlayışın dünya çapında yaygın kullanımına zemin oluşturabilecek kuvvettir. Ancak ulus-devlet,

küreselleşmeye direnerek ulusal aidiyeti koruma mücadelesini sürdürmektedir (Resnick, 2018: 320-327).

Editörlerin birlikte yazdıkları sonuçta ise milliyetçiliğin gelecekte karşılaşılabileceği problemler sıralanmakta ve evrenselcilik-tikelcilik meselesinin önemli bir fenomen olduğu savunulmaktadır. Milliyetçiliğin ve demokratik ulus-devletin tekilci yapısının aşağıdan gelen alt-kimlikler tarafından -dini/etnik kimlikler- farklı bir forma sokulabilecek halde olduğunu belirtilmektedir.

Kitap, milliyetçilik literatürünün Anglo-Amerikanlığına karşı eleştirel bir tavırla milliyetçiliği, kökenlerini ve geleceği tartışan eserlerden oluşmaktadır. Yazarlara göre ulus ile milliyetçilik çalışmaları karıştırılmıştır. Literatürdeki çoğu anlayış, ulus çalışmaları ile milliyetçilik çalışmalarını denk görmektedir. Kitap, etnisite çalışmalarının milliyetçilik çalışmaları için uygun olduğunu savunmaktadır. İddialar Fransız epistemolojisinin perspektifinde açıklanmıştır. Kitap, modernist kuramların eleştirisini içermesine rağmen birinci kısım dışında modernist anlayışı yansıtmaktadır. Nation kavramının anlamı, dil birliği çabalarının başlangıcı, siyasal alanla kültürel alanın denkleğinin sağlanma çabalarının başlangıcı meseleleri bariz örnekleri oluşturmaktadırlar. Avrupa merkezilik göze çarpmaktadır. İyi örnekler Avrupa'dan alınırken kötü örnekler Avrupa dışından seçilmişlerdir.

Kitabın orijinal bölümü birinci kısımdır. Jaffrelot tarafından sunulan tipoloji, Dieckhoff'un kültürel ve siyasal alanı birleştiren anlayışı, Birnbaum'un sosyal bilimlerde milliyetçiliğe gereken ilginin verilmediği hipotezi ve Sabbagh'ın sivil milliyetçiliklerin belirli bir ulusal kimliğe yaslandığı iddiası tarafımızca literatürde üzerine çalışılması gereken alanların başında gelmektedirler.

KAYNAKÇA

Birnbaum, P. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (103-130). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Busekist, A. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (179-207). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dieckhoff, A. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (9-19). Dieckhoff, A ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dieckhoff, A. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (83-102). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dieckhoff, A., Jaffrelot, C. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (335-356). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ferry, J. M. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (291-313). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gat, A. (2019). *Uluslar Siyasi Etnisite ve Milliyetçiliğin Uzun Tarihi ve Derin Kökleri* (Çev. Özcan, Ş.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Hassner, P. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (261-288). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hermet, G(2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (247-260). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Jaffrelot, C. “(2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (23-82). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Resnick, P. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (315-334). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sabbagh, D. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (131-147). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Thiesse, A. M. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (151-178). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zawadzki, P. (2018). Sosyolojik Kuramlar ve Milliyetçilik, *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek* (Çev. Çetinkasap, D.). içinde (209-244). Dieckhoff, A. ve Jaffrelot, C. İstanbul: İletişim Yayınları.

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: There is no financial contribution or other potential conflict of interest that needs to be known about the impartiality of my work, and no field of relationship.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.